

JEDAN NALAZ VUČEDOLSKE KULTURE IZ ŽUPANJSKE POSAVINE

Izvorni znanstveni rad
UDK 904:738J(497.5 Soljani) "636"

Dr. sc. BOŠKO MARIJAN
Zavičajni muzej Stjepan Gruber
Savska 3
HR - 32270 Županja

U članku je predložen nalaz keramičkog materijala iz fundusa Zavičajnoga muzeja Stjepan Gruber u Županji. Najvjerojatnije potječe s nalazišta "Lovačka kuća" nedaleko od srednjovjekovnoga utvrđenja Zvizdan (Zvizdangrad) na krajnjem istoku županjske Posavine, u blizini sela Soljani. Bez obzira na nepoznanice o okolnostima otkrića te nedostatak stratigrafskih i drugih pokazatelja, svojstva keramičkoga materijala odaju prilično kompaktan nalaz u vremenskom i kulturnom smislu. Riječ je, naime, o nalazu eneoličkoga doba, uglavnom o keramici vučedolske kulture.

UVOD

Nalaz keramičkoga materijala pretežito eneolitičkih svojstava iz areala srednjovjekovnoga grada Zvizdan kod Soljana u fundusu Zavičajnoga muzeja Stjepan Gruber u Županji (sl.1-sl.19, T.1, T.2) ostao je do sada nepoznat ponajprije zbog nejasnih okolnosti nalaza¹. Kako su podatci o podrijetlu nalaza i okolnostima otkrića nedostajali, bilo je potrebno pregledati opsežnu muzejsku dokumentaciju s bilješkama Stjepana Grubera², zatim dopise muzejskih suradnika, pregledati druge nalaze, utvrditi moguće činjenice vezane uz otkriće, razgovarati s možebitnim neposrednim svjedocima³. Nakon takva, ne uvijek uspješna rada,

treba reći da danas znademo više, premda i nadalje ostaju neke nejasnoće na putu potpuno sigurne

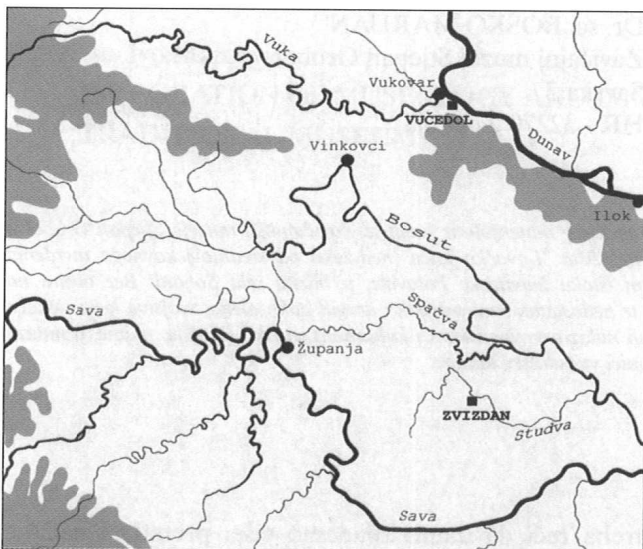
svojom pobjedom. Naime, sjećate se mojih ranijih upozorenja povodom istraživanja "Zvezdan-grad"? Sinoć sam posjetio Lipeca i u nevezanom razgovoru o nadjenim predmetima saznao slijedeće: Koncem ili početkom mjeseca kolovoza-rujna 1953. godine počeli su radovi na lovačkim kućama, za koje se međutim kopali temelji i izgrađivalo dvorište i to 1500 metara na Jugo-istok od "Zvezdan-grad". Prilikom kopanja temelja, radnici su morali sa korijenom odstraniti i jedan stari brijest-stablo, pod čijim su žilama pronašli jedan lonac, ali se isti toliko zapleo među žile da je morao biti razbijen, ukoliko se mislilo vidjeti što je. Iz razbijenog lonca ispale su neke kosti, vjerojatno od divljači (ptice barske ili sl.). Kopajući dalje, radnici su opet našli i drugi lonac sličnog oblika (vidi crtež na drugoj strani!) koji je izradjen od gline (zemlje) i dobro usčuvan, također sa čudnim sadržajem - košticama!?? Tom prilikom, da Vam nebih duljio, pronađen je i (za divno čudo!) čekić, nažalost zapravo polovina od njega, a po svom obliku i materiji od čega je, potječe vjerojatno iz kamenog doba! Naime, isti je od kamena, i lijepo se vidi rupa za držak! Toga dana kasnije, pronađeno je i neko orudje od željeza, koje po svom obliku slični na strugač-čistač za plug ili slično nešto. Drška nema, jer je vjerojatno bio drven. Nadjeni predmeti predstavljaju dragocjen doprinos za istraživanje ovog područja, na koje sam svojevremeno iz vlastite pobude i interesiranja za starine, upozorio i Arheološki muzej u Zagrebu, ali uzalud. Vrijednost tih predmeta možemo smatrati tim više, jer su iste nadjene cca 50. cm. ispod zemlje i te čak i pod žilama drevnog brijesta. *Mein lieber Herr! Vielleicht kann ich dich einmal besuchen, das spreche mit dich.* Nadjeni predmeti ponavljam, ukazuju na jedno razdoblje ere na ove pokrajine: kameno doba ili naselje rimljana? Moja pretpostavka na značenje koštica u loncima: Predstraža ili čuvari nasipa rječice Studve, koja utiče u Bosut, koji spavaju noću. Dolazi voda, odnosno bujica i nosi sve. Iznenadjeni ljudi, vlasnici lonaca i ostataka jela, t.j. kostiju, bježe pred stihijom ostavljajući nadjene predmete. Možda i to nije tačno, no vjerojatno je. Dakle, još jedan dokaz u prilog mog nastojanja da se "Zvezdan-grad" konačno uzme u plan istraživanja. O tome, molim Vas, pišite u Zagreb, kustosu muzeja Degmedžić Ivici. Svojevremeno sam upozoravao javnost o tome preko Glasa Slavonije i Vjesnika, ali

¹ Predmeti su inventirani pod brojevima 924/A - 943/A. Rubrike o podrijetlu nalaza su prazne, ali je u "Napomeni" navedeno sljedeće: "Ušlo u Muzej prije 1974. god. U škarniclu zajedno s ovim materijalom bila je i cedulja sa S. Grubera rukopisom i tekst TOMIĆ - Zvizdangrad".

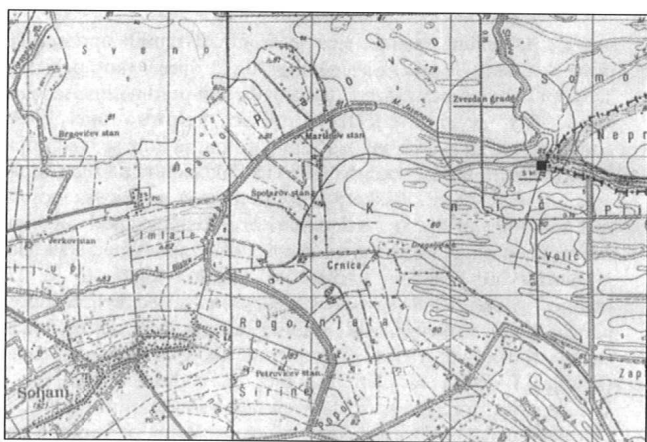
² Prof. Stjepan Gruber (Zagreb, 17. 07. 1899. - Županja, 7. 04. 1970.) je utemeljitelj i ravnatelj Muzeja u Županji od 1953. do 1970. godine.

³ Tragom opaske u Inventarnoj knjizi "... tekst TOMIĆ - Zvezdangrad", zamolio sam pojašnjenje Stjepana Tomića, novinara iz Županje i jednoga od prvih članova "Društva prijatelja Muzeja" iz davne 1953. godine. Dvapat, u rujnu 1999. i listopadu 2001. godine, posjetili smo (S. Tomić, A. Jelić i B. Marijan) lokalitet "Lovačka kuća" i nedaleki Zvizdangrad. Po sjećanju S. Tomića, zaista je riječ o nalazu koji je otkriven u blizini "Lovačke kuće". Naime, u gradnji "Lovačke kuće" 1953. godine sudjelovalo je županjsko građevno poduzeće "Radnik", a S. Tomiću poznati neposredni akteri nisu živi (Veseljko Lipeć, zidar iz Soljana). I, doista, u dokumentaciji Muzeja nalazi se dopis S. Tomića upućen S. Gruberu sljedećeg sadržaja: "Soljani, 10. XII. 1955. g. Dragi gospodine Gruber, Primio sam Vašu dopisnicu koja me međutim obradovala i samim svojim sadržajem, koji smatram - konačno -

interpretacije nalaza⁴. Na temelju vjerodostojnih muzejskih dokumenata najvjerojatnije se, dakle, radi o nalazu koji je otkriven 1953. godine u vrijeme gradnje "Lovačke kuće" s nekoliko objekata na položaju uz desnu obalu rijeke Studve, na državnoj granici u predjelu Krnić, cca 700-800 m južnije od poznatoga srednjovjekovnoga utvrđenja Zvizdan (Zvizdangrad)⁵ kod Soljana (Karta 1, Karta 2).

Karta 1

Karta 2

uzalud. Ovo će vjerojatno upaliti, zar ne? Nadjeni predmeti su predani po Lipecu - Rogić Djuri, sucu Kotarskog suda Županja, odmah po nalasku, kao poklon druga Lipec Veselka, Županijskom muzeju i njega čudi lično, da nadjene stvari nisu dospjele u prave ruke. Toliko o tome. Nežalim poštarine, kad se nadam da će jednom taj drevni spomenik naše Slavonske prošlosti, konačno biti istražen. Čekajući Vaš odgovor, bilježim se sa *Achtung - Auf Wiedersehen, mein lieber Freund und schreibe bald wieder! Ich erwarte von Sie Antworten! Serwus!! Deine Freund*" (potpis: S. Tomić).

⁴ Kako o nalazu nema traga u "Knjizi ulaska" ostaje nam svjedočenje Stjepana Tomića po kojemu je on osobno naknadno preuzeo predmete od sudca Đure Rogića (vidi bilješku 3) te ih predao u Muzej.

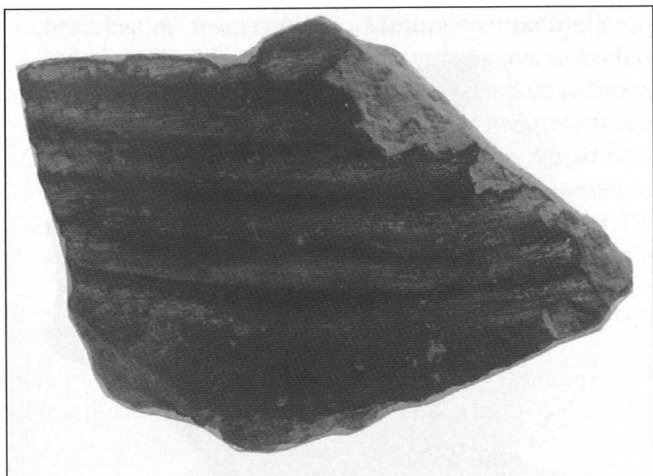
⁵ Mjesno stanovništvo (Soljani) za taj lokalitet upotrebljava naziv *Zvizdan*, a nerijetko samo *Gradac*, zapravo *Grac* (KLAJČ 1880:

Bez obzira na sve nedostatke, mislim da svojstva tog nalaza zavrjeđuju pozornost znanstvene javnosti, ponajprije zbog njihova značenja u razmatranju kulturnopovijesnoga razvitka tijekom eneolitika na području županjske Posavine i srednjega Podunavlja. Nalaz sadrži 17 fragmenata keramičkih posuda, jednu glinenu kuglu i jedan fragment poklopca posude posebne (pačetvorinaste) profilacije⁶. S obzirom na vrijednost i važnost nalaza, na ovom mjestu donosim pojedinačan opis svih predmeta.

1. Fragment vrata i ramena keramičke posude. Vanjska površina je crnosive boje, unutrašnja svijetlosmeđe. Rađena je od pročišćene gline s primjesom kalcitna praha. Na vanjskoj strani fragmenta (vrat posude) nalazi se jednoličan vodoravni kanelirani ukras. Fragment pripada posudi debljih stijenki, najvjerojatnije većemu loncu moguće blage S-profilacije. Inv. br.: 936/A. Vel.: 9,4 x 6,8 cm. T.1,1, sl. 1.
2. Fragment oboda i vrata keramičke posude. Vanjska površina je svijetlosiva, unutrašnja siva. Rađena je od pročišćene gline uz slabo zamjetne tragove kalcitna praha. Na vanjskoj strani, odmah ispod oboda nalaze se tri vodoravne dubokourezane crte na koje se nastavlja i koje vrhom dodiruje klasični A-motiv od po šest na isti način izvedenih crta. Fragment najvjerojatnije pripada posudi cilindrična vrata razvijene profilacije (vrč, možda lonac ili slično). Inv. br.: 934/A. Vel.: 4,3 x 5,5 cm. T.1,2, Sl. 2.
3. Fragment oboda i vrata keramičke posude. Vanjska površina je svijetlosmeđe boje s crnom mrljom, unutrašnja sivosmeđa. I vanjska i unutrašnja strana su uglačane, a u fakturi koja pokazuje pročišćenu glinu zamjetan je kalcitni prah. Odmah ispod ruba ili oboda posude na vanjskoj strani nalazi se ukras djelomično sačuvanih dvaju trokuta izvedenih tehnikom ubadanja. Svakako je zanimljivo da su ubodi u lijevome trokutu slijedili usmjerenost ubadanja prvoga ili početnoga reda (uvjetno rečeno bili su vodoravno usmjereni), dok su u drugome trokutu ubodi bili koso usmjereni. Fragment najvjerojatnije pripada posudi tipa blage profilacije, zapravo zdjeli zaobljena oblika. Inv. br.: 927/A. Vel.: 7,2 x 6,9 cm. T.1,3, sl. 3.

190-191; PAVIČIĆ 1973: 72-73; BOJANOVSKI 1984: 195, 202). Zato, bez ikakve sumnje, treba odbaciti nazive *Zvezdangrad* (karte Vojnogeoškog instituta, Beograd - vidi Kartu 2) te *Zvijezdangrad* (dokumentacija Muzeja - vidi bilješku 3, usp.: MINICHREITER 1994: 115).

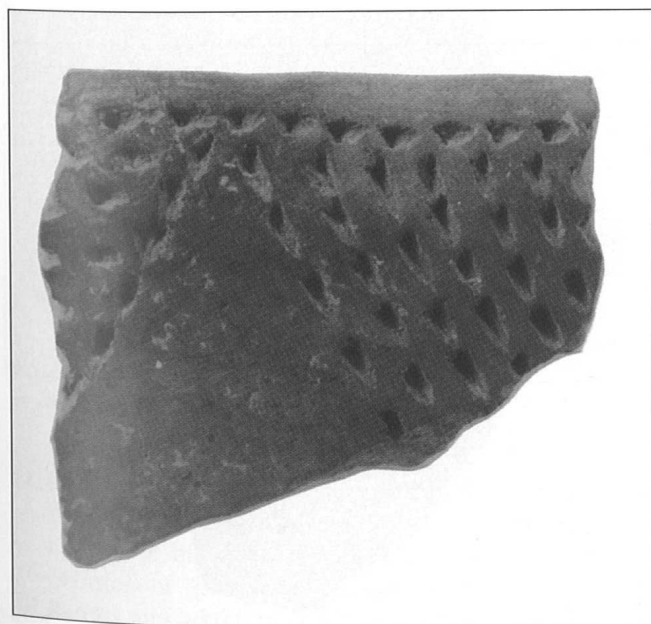
⁶ Vjerojatno tom nalazu pripadaju još jedna kamena sjekira i jedan metalni predmet. Naime, u navedenom dopisu S. Tomić (vidi bilješku 3), uz nalaze keramičkih "lonaca" spominje i oštećeni kameni "čekić" te "strugač-čistač za plug". Sa strane, uz redove gdje se o njima govori, S. Gruber je dometnuo zabilješke "kameni čekić" i "metalni kelt". U fundusima Muzeja, nažalost, nije moguće identificirati te predmete.

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

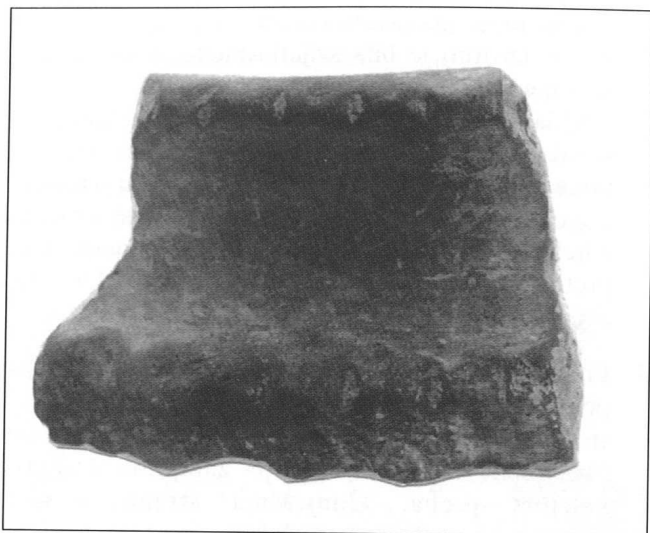
4. Fragment oboda i vrata keramičke posude. Vanjska strana izvorno je bila svijetlosmeđe, a unutrašnja sivosmeđe boje. Crna mrlja koja prekriva veći dio vanjske površine najvjerojatnije ima sekundarni karakter. Obje strane su uglačane, a faktura pokazuje pročišćenu glinu s jedva zamjetnim tragovima kalcitna praha. Najvjerojatnije pripada zdjeli zaobljena oblika, slične profilacije kao prethodni fragment. Inv. br.: 938/A. Vel.: 4,6 x 3,6 cm. T.1,4, sl.4.

5. Fragment oboda, vrata i ramena keramičke posude. Vanjska i unutrašnja površina su istovjetne sivosmeđe boje s nijansiranjem. Rađen je od pročišćene gline uz slabije zamjetne tragove kalcitna praha. Unutrašnja strana i vrat elementarno su uglačani dok se na malom dijelu sačuvana ramena, ispod vrpce s utisnutim ornamentom, nalazi barbotinizirana površina. Osim vrpce na ramenu slična se dekoracija, izvedena vrhom prstiju (noktiju), nalazi i na, dijelom prema vani, izvučenu obodu. Fragment pripada posudi zaobljenobikonične profilacije, najvjerojatnije jednoj vrsti zdjele. Inv. br.: 940/A. Vel.: 7,8 x 5,3 cm. T.1,5, sl. 5.

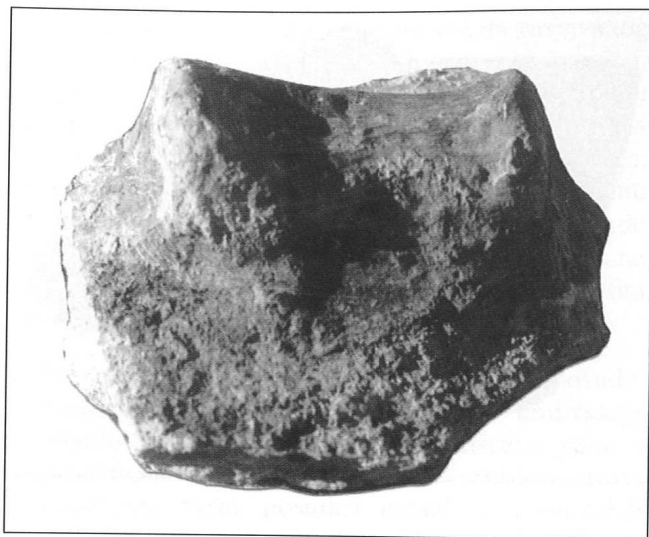
6. Fragment središnjega dijela keramičke posude s ručkom. I vanjska i unutrašnja strana su elementarno uglačane, obje svijetlosmeđe, gotovo crvenkaste boje. Središnji dio stijenke u presjeku je crne boje (redukciono pečenje), u fakturi su zamjetni tragovi sitne pljeve i praha školjki. Sedlasto profilirana tunelasta ručka začepljena je s obje strane pa je riječ o lažnoj tunelastoj ručki. Fragment pripada posudi zaobljene profilacije, najvjerojatnije nekoj većoj zdjeli ili loncu. Inv.br.: 935/A. Vel.: 6,4 x 4,9 cm. T.1,6, sl. 6.

Sl. 4

Sl. 5

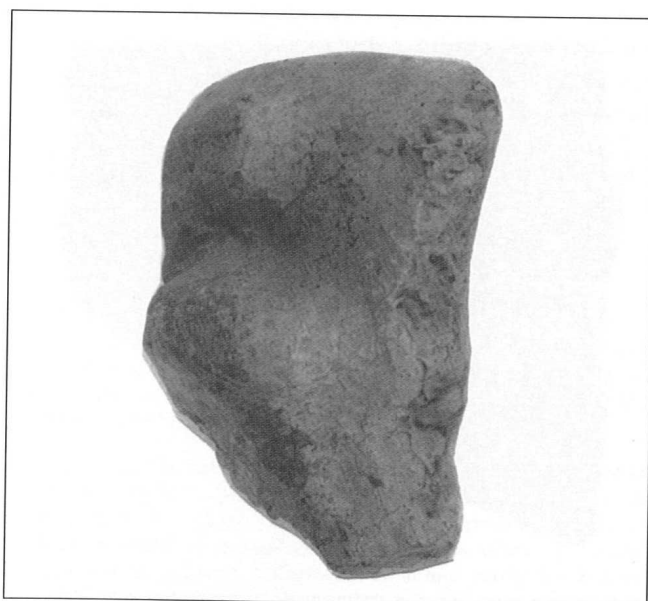

Sl. 6

7. Fragment središnjega dijela keramičke posude sa sedlasto profiliranom tunelastom ručkom. Vanjska i unutrašnja površina stijenki elementarno su uglačane, obje su istovjetne sive boje. Rađen je od pročišćene gline uz gotovo nezamjetne primjese drugih materijala (pljeva, sitna zrna pečene gline). Tunelasta ručka smještena je točno na konusu, a najvjerojatnije je riječ o posudi tipa bikonične zdjele ili terine. Inv. br.: 928/A. Vel.: 7,8 x 6,2. T.1,7, sl. 7.
8. Fragment oboda i gornjega dijela keramičke posude. Obod je blago trokutasto profiliran, sačuvana je jedna jezičasta ručka. Vanjska i unutrašnja površina su neujednačene sivosmeđe i sive boje, posuda nije uglačana, u fakturi su zamjetne primjese pljeve i zrnaca od ostataka pečene gline. U svakom slučaju riječ je o fragmentu koji jedini nema niti elementarno uglačanu površinu stijenki pa ga svakako treba promatrati kao nalaz grublje keramičke proizvodnje. Fragment najvjerojatnije pripada posudi zaobljene profilacije (zdjela ili slično). Inv. br.: 931/A. Vel.: 6,6 x 7,6 cm. T.1,8, sl. 8.
9. Fragment trbuha/ramena keramičke posude. Objе strane posude su dobro uglačane, vanjska strana je smeđe, a unutrašnja crne boje. Na vanjskoj strani, nešto iznad najširega obujma posude nalazi se ukras - u vodoravnu vrpcu složena tri reda uboda. Posuda je bila izrađena od vrlo dobro pročišćene gline, a tragovi kalcitna praha gotovo su neprimjetni. Fragment pripada posudi zaobljena oblika, najvjerojatnije zdjeli. Inv. br.: 943/A. Vel.: 4,6 x 6,9 cm. T.1,9, sl. 9.
10. Fragment oboda, vrata i konusa keramičke posude. Sve su površine uglačane, unutrašnja strana je tamnosive, a vanjska sivosmeđe neujednačene boje. Posuda je rađena od pročišćene gline sa slabo zamjetnim tragovima kalcitna praha. Ukras u vrpci ili metopi smještenoj odmah iznad konusa izveden je

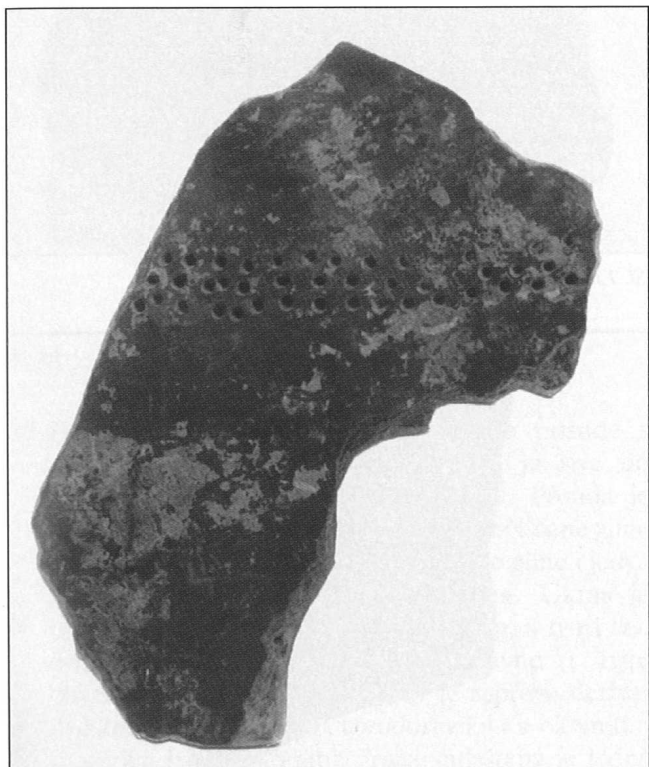

Sl. 7

Sl. 8

brazdastim urezivanjem. Metopa je podijeljena jednom ili dvjema okomitim crtama na nekoliko motivskih cjelina. Od sačuvanih, dvije takve jedinice ili uzorka čine šrafirani trokuti koji u negativu tvore rombove, a između njih se nalazi motiv kosih crta (mreža). Fragment pripada zdjeli ili terini bikonične profilacije. Inv. br.: 926/A. Vel.: 9,1 x 7,0 cm. T.1,10, sl. 10.

Sl. 9

negativu izveden kombinacijom duboreza i rovašenja. Ukras je bio ispunjen bijelim, dijelom očuvanim inkrustatom. Fragment također pripada zabljenobikoničnoj posudi, najvjerojatnije zdjeli. Inv. br.: 942/A. Vel.: 4,5 x 3,1 cm. T.2,1, sl. 11.

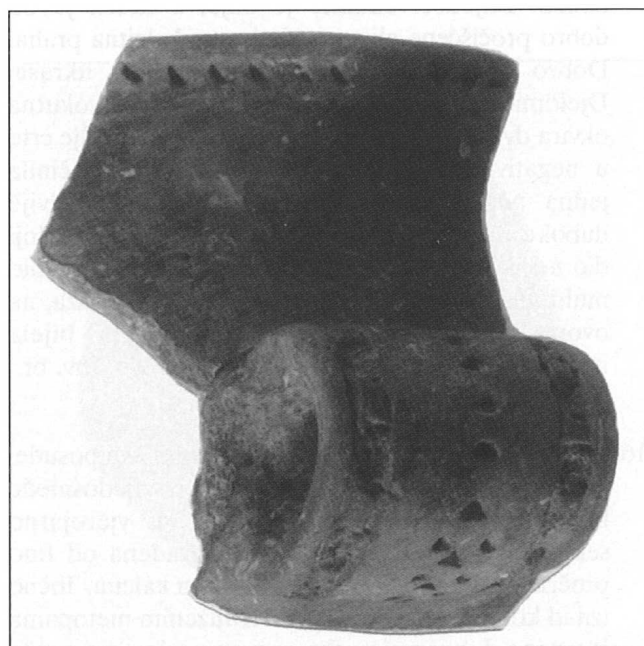
Sl. 11

12. Dva fragmenta oboda i vrata keramičke posude s trakasto-tunelastom ručkom. Sve površine, unutrašnje i vanjske, su dobro polirane. Stijenke su s unutrašnje i vanjske strane crnosive boje. Posuda je rađena od fine, dobro pročišćene gline s jedva zamjetnim tragovima kalcitna praha. Ukrasi su izvedeni ubadanjem, duborezom i rovašenjem. Jednostavni ubodi u jednom vodoravnom redu smješteni su ispod oboda, a ubodi po sredini ručke su okomito postavljeni, na gornjem dijelu u jednom redu, na donjem s još dva postrana reda. Ručka je arhitektonski uokvirena s rovašenim pravokutnicima ispunjenim bijelim inkrustatom koji u negativu tvore također pravokutnike. Fragmenti pripadaju terini bikonične profilacije. Inv. br.: 933/A i 939/A. Vel.: 5,2 x 6,6 cm. T.2,2, sl.12.

Sl. 10

11. Fragment središnjega dijela keramičke posude. Obje strane su vrlo dobro uglačane i crnosive boje. Posuda je bila izrađena od fino pročišćene gline s primjesom gotovo nezamjetna kalcitna praha. Konus nije tako izrazit, više je zaobljen, a na gornjoj njegovoj strani nalazi se ukras dviju cik-cak linija u

Sl. 12

13. Fragment vrata i ramena keramičke posude.

Vanjska i unutrašnja strana su uglačane, obje su blijedocrvenkaste boje. Fragment je i s vanjske i s unutrašnje strane sekundarno oštećen nekom oštrom alatkom. U njegovoj fakturi se, osim kalcitna praha, jasno raspoznaju smrvljeni ostatci školjaka. Ukras je smješten na dnu vrata, odnosno na ramenu posude, a izveden je rovašenjem i duborezom. Motivi su u metopi redovito odvojeni okomitim crtama. U ovom primjeru sačuvana su dva motiva na desnoj strani, krug s križem i dvostruka kružnica. Na lijevoj strani samo je dijelom sačuvan motiv kosih dubokih ureza. S obzirom da fragment izgleda kao da je ispran, vjerojatni (bijeli) inkrustat nije sačuvan. Fragment najvjerojatnije pripada posudi tipa amfore, a možda i nekom loncu ili većoj zdjeli. Inv. br.: 941/A. Vel.: 5,9 x 4,9 cm. T.2,3, sl. 13.

Sl. 13

14. Fragment vrata i ramena keramičke posude.

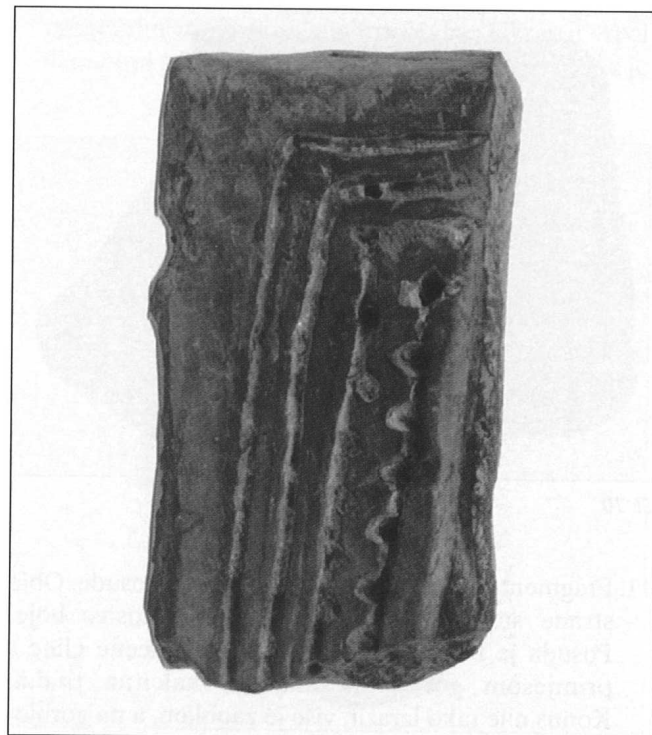
Vanjska i unutrašnja strana su sive boje, obje su uglačane. Rađen je od dobro pročišćene gline s jasno prepoznatljivom primjesom kalcitna praha. Ukras u vrpici ili metopi izveden je rovašenjem i duborezom. Motivi su standardni, a cjeline su podijeljene s jednom ili s dvije okomite crte. Rovašenjem trokuta i rombova u prvoj, dijelom sačuvanoj motivskoj cjelini tvori negativni obrub tih istih rombova. Drugi, ili u ovom primjeru završni motiv, smješten do otkinute ručke, čini derivat ukrasa dviju negativnih cik-cak linija izveden duborezom s kratkim zarezima. Mogući bijeli inkrustat nije sačuvan. Fragment vjerojatno pripada posudi tipa amfore ili lonca. Inv. br.: 932/A. Vel.: 6,4 x 8,4 cm. T.2,4, sl. 14.

Sl. 14

15. Fragment posebna keramičkog objekta, najvjero-

jatnije dio poklopca za posudu pačetvorinasta oblika. Blijedocrvenkaste je boje, a rađen je od dobro pročišćene gline s primjesom kalcitna praha. Dobro je uglačan na površinama izvan ukrasa. Djelomično sačuvan ukras sastoji se od pravokutna okvira dviju dubokih crta koje tvore dvije deblje crte u negativu. Izgleda da je unutrašnji okvir činila jedna negativna cik-cak linija koju tvore dvije duboke brazde u kombinaciji s ubodima. Središnji dio nedostaje, ali se čini da je spomenuti motiv bio multipliciran na cijeloj površini. Od svih nalaza, na ovom je fragmentu najbolje sačuvana bijela inkrustacija koja ispunjava duboke brazde. Inv. br.: 930/A. Vel.: 8,2 x 4,5 cm. T.2,5, sl.15.

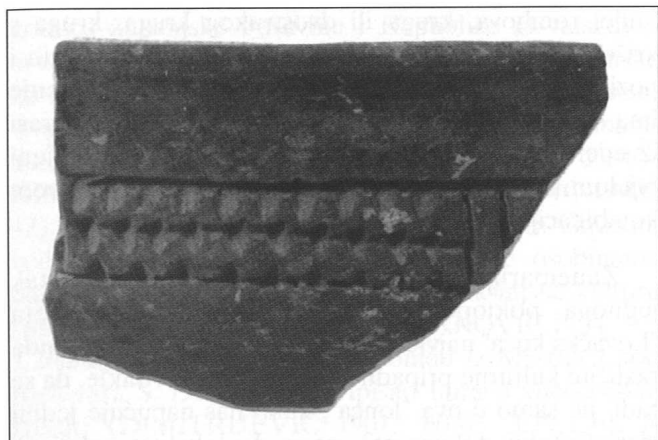

Sl. 15

16. Fragment oboda, vrata i ramena keramičke posude.

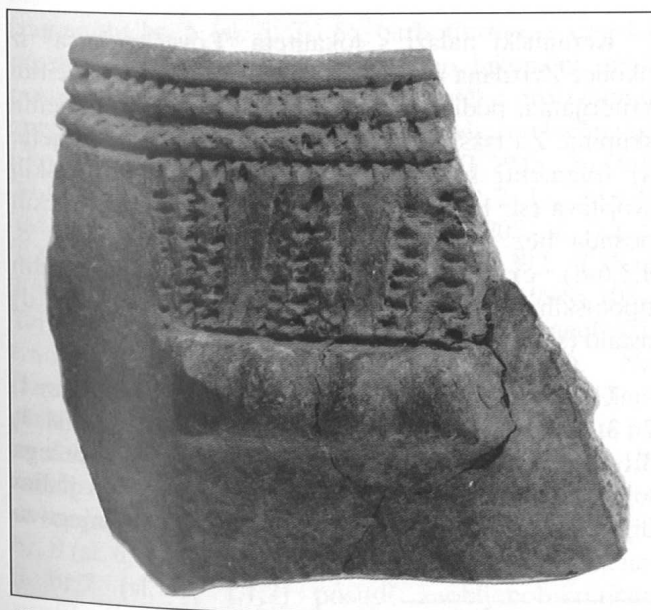
Obje strane su izvanredno uglačane i svijetlosmeđe boje s tamnijim nijansama koje su vjerojatno sekundarna postanka. Posuda je izrađena od fino pročišćene gline s vrlo sitnim prahom kalcita. Točno iznad konusa nalazi se vrpca s izduženim metopama izvedena duboreznim ukrasom u motivu dvostruke negativne cik-cak linije doradene nekim pomagalom

(kotačić ili slično). Ukas je bio ispunjen bijelim inkrustatom s jedva zamjetnim ostacima. Fragment pripada posudi bikonične profilacije, najvjerojatnije manjoj zdjeli, možda i terini. Inv. br.: 937/A. Vel.: 5,8 x 4,4 cm. T.2,6, sl. 16.

Sl. 16

17. Fragment gornjega dijela keramičke posude s obodom i vratom. Vanjska površina je sive do sivožute boje, a unutrašnja sive boje. Posuda je elementarno uglačana, rađena je od pročišćene gline s primjesom manjih grumenova pečene gline i jedva zamjetnim tragovima kalcitna praha. Ukas je izveden dubokim urezima i ubadanjem, a tvori tzv. arhitektonski motiv jedne vodoravne i triju obješenih okomitih vrpca. Motiv je zapravo derivat dvostruke cik-cak linije i u vodoravnoj i u okomitim vrpcama. Ispod okomitih vrpca smještena je jedna jezičasta ručka s četiri režnja koja je, također, derivat kako jezičastih tako i ručaka tunelasta tipa. Bijeli inkrustat jedva je primjetan. Fragment pripada većoj posudi blage, zaobljene profilacije, najvjerojatnije loncu ili amfori. Inv. br.: 924/A. Vel.: 9,5 x 9,8 cm. T.2,7, sl. 17.

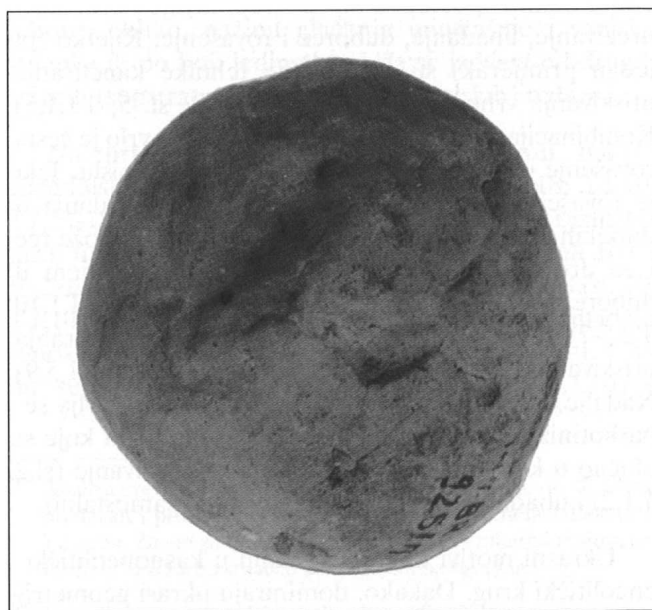
Sl. 17

18. Fragment široke trakaste ručke keramičke posude. Ručka je svijetlosmeđe boje, a rađena je od pročišćene gline s primjesom kalcitna praha i sitnim grumenjem pečene gline. Širina ručke bila je pogodna za smještanje ukrasa izvedena dubokim urezima i ubodima. Ukas pravokutne forme obrubljuje dvostruka cik-cak linija u negativu. Središnji motiv čine dva kruga u negativu koja su odvojena od ostalih nedostajućih (oštećenih) motiva dvostrukom crtom (također u negativu). Bijeli inkrustat sačuvan je u tragovima. Inv. br.: 929/A. Vel.: 6,9 x 5,1 cm. T.2,8, sl. 18.

Sl. 18

19. Kugla od pečene zemlje blijedocrvene boje i nepravilna oblika sa zarubljenim donjim dijelom. Izrađena je od pročišćene gline s primjesom kalcitna praha, sitna grumenja pečene gline i pljeve. Inv. br.: 925/A. Vel.: 6,7 x 6,1 cm. T.2,9, sl. 19.

Sl. 19

Po kvaliteti izvedbe finijem posudu može se pripisati 7 fragmenata, ostali uglavnom odgovaraju prijelaznom tipu dok sasvim grubih posuda nema. Najfinijem posudu pripadaju fragmenti pod brojem 9, 11, 12 i 16 (sl. 9, sl. 11, sl. 12, sl. 16, T.1,9, T.2,1-2,6), vrlo kvalitetni su fragmenti keramičkog posuda pod brojem 10, 13 i 14 (sl. 10, sl. 13, sl. 14, T.1,10, T.2,3-4) te fragment pod brojem 15 (sl. 15, T.2,5). Svi ostali komadi mogu se označiti keramikom prijelazne kakvoće, a nešto grublju, hrpavu površinu s dosta primjesa pljeve i sitna grumenja pečene gline pokazuje samo komad pod brojem 8 (sl. 8, T.1,8).

Tehnološki gledano najveći dio posuda izrađen je od pročišćene gline, najčešće u kombinaciji s kalcitnim prahom (sl. 1-sl. 5, sl. 9-sl. 18, T.1,1-5, 9-10, T.2,1-8), rjeđe s pljevom i sitnim grumenjem pečene gline (sl. 6, sl. 17-sl. 18, T.1,6, T.2,7-8), odnosno s pljevom i smrvljenim školjkama (sl. 6, T.1,6). Najčešće je, dakle, kao dodatak upotrijebljen kalcitni prah, a zanimljivo je da je on jedva zamjetan kod najfinijeg posuda (sl. 11, sl. 12, sl. 16, T.2,1-2,6). Fragmenti su različitih boja što je, svakako, u zavisnosti od načina pečenja (uglavnom redukcijom) i kasnije obrade posuda. Prevladavaju smeđi i svijetlosmeđi, sivi i crni tonovi u različitim varijacijama.

Repertoar oblika uglavnom je zastupljen posudama blage, zaobljene ili bikonične profilacije. Veće posude, lonci i zdjele (T.1,1, 3, 6-8, T.2,3-4, 7) imale su zaobljenu, manje, zdjele i terine (T.1,10, T.2,2,6) obično bikoničnu profilaciju. Vjerojatno je samo fragment br.2 (sl. 2, T.1,2), koji pripada posudi cilindrična vrata, imao nešto razvijeniji oblik. Na posudama su zastupljene jezičaste (sl. 8, sl. 17, T.1,8, T.2,7), pseudotunelaste i sedlasto-tunelaste (sl. 6, sl. 7, T.1,6-7), trakasto-tunelaste (sl. 12, T.2,2) i široke trakaste (sl. 18, T.2,8) ručke.

Dekoracija posuda izvedena je kasnoneolitičkim i eneolitičkim postupcima, a dominiraju brazdasto urezivanje, ubadanje, duborez i rovašenje. Rijetko (po jedan primjerak) su zastupljene tehnike kaneliranja, utiskivanja vrhom prsta ili nokta (sl. 1, sl. 5, T.1,1,5). Kombinacija nekoliko tehnika ukrašavanja vrlo je česta, rovašenje je posebno dobar primjer u tom smislu. Tako je rovašeni ukras gotovo nezamisliv bez ubadanja ili dubokih ureza (sl.11-sl.14, T.2,1-4). Slično se može reći i za druge kombinacije s brazdastim urezivanjem ili duborezom s ubodima (sl.10, sl.15, sl.17, T.1,10, T.2,5-7). Samostalno se javljaju tehnike kaneliranja, utiskivanja vrha prsta te uboda (sl.1, sl.5, sl.9, T.1,1,5,9). Nadalje, na fragmentu br.5 (sl.5) i br.6 (sl.6) javlja se i barbotiniziranje vanjske stijenke, a od tehnika koje su obično u kombinaciji, samo brazdasto urezivanje (sl.2, T.1,2) i ubadanje (sl.3, T.1,3) se javljaju i samostalno.

Ukrasni motivi također spadaju u kasnoneolitički i eneolitički krug. Dakako, dominiraju ukrasi geometrijske shematizacije. Ističu se trokutasti motivi (motiv A i

viseći trokuti - sl.2, sl.3, T.1,2-3), zatim vrpce s jednoličnim ukrasom (sl.9, sl.11, sl.17, T.1,9, T.2,11,17) i vrpce metopasto podijeljene s naizmjenično složenim motivskim cjelinama (sl.10, sl.13-sl.16, sl.18, T.1,10, T.2,3-6,8). U tim metopama najčešće su, uglavnom u negativu, zastupljeni motivi mreže, dvostruke cik-cak linije, rombova, kruga ili dvostrukog kruga, kruga s križem u sredini, kasete ili naizmjeničnih negativnih i pozitivnih pravokutnika i slično. Posebno, pak, značenje ima činjenica da su, prije svega rovašeni i ukrasi izvedeni tehnikama duboreza bili redovito ispunjeni bijelom inkrustacijom pa je dojam stvoren takovom kombinacijom tehnika i boja doista bio impresivan.

Zanemarimo li načas glinenu kuglu i ostatak jednoga poklopca, keramički nalazi s lokaliteta "Lovačka kuća" najvjerojatnije su dijelovi bar 14 posuda različite kulturne pripadnosti. Razvidno je, dakle, da se radi, ne samo o dva "lonca", kako nas napućuje jedini vjerodostojni dokument⁷, nego da lokalitet s kojega potječe nalaz, možda sadrži i stanovitu stratigrafsku slojevitost.

KULTURNOKRONOLOŠKO MJESTO NALAZA

S obzirom na okolnosti otkrića, razumljivo je da se obrada i analiza nalaza može zasnivati samo na tipološkim svojstvima materijala. Na početku treba reći da su ta svojstva u najvećem broju primjera više nego jasna i indikativna. Dakako, ima i nalaza koje je, upravo zbog nedostatka stratigrafskih i drugih arheološki važnih podataka, moguće samo okvirno vremenski i kulturno odrediti. Uglavnom je riječ o fragmentima bez, za keramičku produkciju, važnih ukrasnih elemenata. Međutim, i u tim primjerima (sl. 4-sl. 8, T.1,4-8) druga će svojstva, od fature, oblika posuda i ručaka, biti dovoljno indikativna u prethodnom smislu.

Keramički nalazi s lokaliteta "Lovačka kuća" iz okolice Zvezdana uvjetno se, dakle, mogu, po različitim kriterijama, podijeliti u nekoliko formalno određenih skupina. Za lakšu obradu predlažem sljedeću podjelu: a) fragmenti keramičkih posuda starijih tipoloških svojstava (sl. 1-sl. 5, T.1,1-5), b) fragmenti keramičkih posuda bez izrazitih tipoloških svojstava (sl.6-sl. 8, T.1,6-8), c) fragmenti keramičkih posuda mlađih tipoloških svojstava (sl. 9-sl. 18, T.1,9-10, T.2,1-8), d) ostalo (sl. 19, T.2,9).

U prvu skupinu spadaju fragmenti pod brojevima 1, 2 i 3, možda i 4 (sl. 1-sl. 4, T.1,1-4). Fragment br.1 (sl. 1, T.1,1) najvjerojatnije pripada vratu i ramenu većega lonca blage S-profilacije. Kanelirani ukras, kao jedini dijelom pouzdani putokaz, napućuje na njegovu

⁷ Vidi bilješku 3.

moguću pripadnost neolitičkom razdoblju, sopotskoj ili vinčanskoj kulturi (GARAŠANIN 1979: 167, 172, 176, 179; MARKOVIĆ 1994.: 84-85, T.8,8). Iako je kanelirani ukras u sopotskoj kulturi česta pojava od stupnja I-B (DIMITRIJEVIĆ 1979.: 276, 280, 282) i ako ne treba zaboraviti da je i mjesto nalaza (istočna granica županjske Posavine i Republike Hrvatske) u arealu sopotske ili na granici sopotske i vinčanske kulture (MARKOVIĆ 1994.: 87), ipak, taj je fragment mogao nastati i pod utjecajem kompleksa Bujanj-Salčuța-Krivodol (TASIĆ 1979.: 102-104, T.10,7; DIMITRIJEVIĆ 1979b: 280, 334; MARKOVIĆ 1990.: 42). Fragment br. 2 (sl. 2, T.1,2) s urezanim ukrasom vodoravnih crta i A-motiva po svim je osobinama najbliži sličnoj produkciji u stupnju 2 lasinjske kulture (MARKOVIĆ 1984.: 19, sl. 3,1; MARKOVIĆ 1994.: 93, T.20,3,6) iako je jedan sličan komad iz Martinca kod Bjelovara S. Dimitrijević pripisao upravo vučedolskoj kulturi (DIMITRIJEVIĆ 1961.: 60-63, T.19,156). A fragment br.3 (sl. 3, T.1,3) s ukrasom trokuta izvedenih tehnikom ubadanja najbliži je, bez obzira na ranije korišćene takva ukrašavanja keramičkog posuda, slično ukrašenim primjercima keramike u kulturi Seče (MARKOVIĆ 1994.: 89-90, T.19,12-13), s jedne strane, te u Višnjica tipu Retz-Gajary kulture (DIMITRIJEVIĆ 1979.c: 354, T.46,1,6), s druge strane. Istina je, također, da je sličan motiv, koji u negativu ili međuprostoru tvori zvijezdu, obično smješten na donji dio posude u retzgajarskoj kulturi. Slično ukrašeni komadi otkriveni su i u okviru kostolačke keramografije (SCHMIDT 1945.: Taf. 22,1-2; RAŠAJSKI 1954.: 196, 208-209, T.12,1,19; TASIĆ 1965.: 25). Manji fragment br.4 (sl. 4, T.1,4) je bez ukrasa, slične je fakture i profilacije kao prethodni komad (sl. 3) pa je njegova atribucija svakako otvorena, ali, zbog navedenih svojstava, i manje značajna za ukupnu analizu nalaza.

Drugoj ili skupini nalaza bez izrazitih tipoloških svojstava mogu se pripisati fragmenti br. 5, br. 6, br. 7 i br. 8. Ukras vrpce s utisnutim vrhom prsta ili nokta na fragmentu br. 5 (sl. 5, T.1,5), barbotinizirana vanjska površina ispod ramena te zaobljeno bikonični oblik posude sasvim je uobičajen za keramičku proizvodnju eneolitičkih kultura srednjega Podunavlja, od badenske i kostolačke do vučedolske (SCHMIDT 1945.: 56, Taf. 20,1-2,4; Taf. 21,6,8; 73, 76, Textbild 45,1-2; Taf. 30,1-4; Taf. 33,1-4; DIMITRIJEVIĆ 1979.a: 205, sl. 7,1-2, T.22,1; DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 290, 292, T.28,5; TASIĆ 1979.: 257, T.26a,5; MARKOVIĆ 1994.: 108). Taj se stil ukrašavanja "oslanja na produženu neolitsku tradiciju" (DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 290). Na fragmentima br. 6, br. 7 i br. 8 riječ je o dijelovima posuda bez ukrasnih, za atribuciju važnih elemenata pa su oblik, faktura i tipovi ručaka jedini pokazatelji u tom smislu. Po tim elementima sva tri fragmenta bez dvojbi se mogu odrediti u eneolitičko doba. Fragmenti br. 6 i br. 8 (sl. 6, sl. 8, T.1,6,8) pripadaju posudama zaobljene, a br.7 (sl. 7, T.1,7) posudi zaobljenobikonične profilacije, najvjerojatnije trbušastim loncima i

amforama (SCHMIDT 1945.: 73, 76, Textbild 45-47; Taf. 31,1-2, 4-5; DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 290; MARKOVIĆ 1994.: 107). Faktura tih fragmenata pokazuje pročišćenu glinu s primjesama pljeve, sitna grumenja pečene gline i praha školjki. Uočljiv je, dakle, nedostatak kalcitna praha što je redovit slučaj kod finijega posuda, zapravo kod svih drugih fragmenata iz ovoga nalaza. Jezičasta, pseudotunelasta i tunelasta sedlasto profilirana ručka, kao važno tipološko svojstvo, uz spomenute osobine određuju fragmente br. 6, br. 7 i br. 8 u eneolitičko razdoblje, a najbliže analogije nalazimo, također, u keramičkom fundusu badenske, kostolačke i vučedolske kulture (SCHMIDT 1945.: 58-59, Taf. 22,1; Taf. 23,4; 73, 76; Taf. 31,1-5; Taf. 32,1; RAŠAJSKI 1954.: 196, 207, T.11,1-2,5,10-11; T.12,10; GIRIĆ 1960.: 137, T.4,2; T.7,6; T.8,6; DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 286-287, 290; TASIĆ 1979.: 256-257, sl. 9, 3, 12-13, T.26,8, T.26a,5). Svakako je zanimljivo da se na fragmentu br. 6 (sl. 6, T.1,6) nalazila čvrsta prevlaka uokolo pseudotunelaste sedlasto profilirane ručke. Analiza je, međutim, pokazala da nema velike razlike između tog priljepka i gline od koje je napravljena posuda te da je riječ o kemijski vrlo sličnom materijalu⁸. Dakle, priljepak na fragmentu br.6 najvjerojatnije je samo preostatak izvorne pseudobarbotinske prevlake slične onoj na fragmentu br. 5 (sl. 5).

U treću skupinu, uvjetno rečeno skupinu mladih tipoloških svojstava, moguće je ubrojiti fragmente kostolačke i vučedolske kulture. Fragment br. 9 (sl. 9, T.1,9) vjerojatno pripada tipu kuglaste zdjele, a na vanjskoj strani nosi ukras tipičan za kostolačku kulturu, ukras u vodoravnu vrpce posložena tri reda sitnih žigosanih uboda (SCHMIDT 1945.: 58-60, Taf. 22,1; Taf. 23,7-8; Taf. 24,2; RAŠAJSKI 1954.: 196, 207-209, T.11,31-33; T.12,2,4-6,11; DIMITRIJEVIĆ 1956.: 7, T.2,13; GIRIĆ 1960.: 137, T.3,1-2,4; T.5,1,6; T.7,4,10; BENAC 1969.: 120; TASIĆ 1979.: 257-258, T.25,1-4, T.26a,6-8; BRUKNER 1979.: 10, Taf.1; MARKOVIĆ 1994.: 105.) Treba, međutim, reći da je taj fragment i po fakturi, obliku, načinu glačanja unutrašnje i vanjske stijenke te po boji jedinstven i da se izdvaja od drugih starijih (supstratnih) i mladih (vučedolskih) nalaza.

Na prvi pogled, skupina nedvojbenih nalaza vučedolske kulture (br. 10-br. 18, sl. 10-sl. 18, T.1,10, T.2,11-18)) pokazuje da su zastupljeni tipovi iz različitih faza, uglavnom pripadaju klasičnim stupnjevima B-1 i B-2 te kasnoj fazi ili C stupnju⁹. Fragmenti br. 10 (sl. 10, T.1,10) i br. 11 (sl. 11, T.2,1) vjerojatno pripadaju ranoklasičnoj ili zreloj fazi, odnosno stupnju B-1. Čini mi se, da se fragmentu br. 10 (sl. 10, T.1,10) s

⁸ Analizu prevlake na fragmentu br. 6 (sl. 6) izvršio je dr. G. Durn, prodekan i profesor na Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu u Zagrebu, Zavod za mineralogiju, petrologiju i mineralne sirovine. Prof. dr. G. Durnu srdačno zahvaljujem na suradnji.

⁹ Periodizacija vučedolske kulture po S. Dimitrijeviću - usp.: DIMITRIJEVIĆ 1979.a: 267-341.

dominantnim ukrasom brazdasta urezivanja (*Furchenstich*) u jednoj relativno uskoj metopasto organiziranoj vrpici ne može zaniijekati niti veza s keramikom pretklasične faze, gledamo li samo tehniku ukrašavanja, posebno s obzirom na činjenicu da je vučedolska kultura tu tehniku naslijedila od kostolačke i da je ona najčešće zastupljena u ranoj ili pretklasičnoj fazi (TASIĆ 1969.: 109-111; DIMITRIJEVIĆ 1979..b: 287-288, T.27,9-10, 12; T.29,3). Međutim, tehnika brazdasta urezivanja vrlo je često, u kombinaciji s rovašenjem, iznova i brojno zastupljena i u kasnoj klasičnoj fazi ili stupnju B-2 (DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 293; MARKOVIĆ 1994.: 108). S druge strane, fragment br. 11 (sl. 11, T.2,1) s rovašenim ukrasom i duborezom koji u negativu daju dvostruku cik-cak liniju također ima određene veze s ranom ili pretklasičnom fazom u kojoj je negativna cik-cak linija jedna od dominantnih pojava (MARKOVIĆ 1994.: 106, T.32,6). Ipak, mislim da je, po drugim svojstvima, pripadnost tog fragmenta ranoklasičnoj ili zreloj fazi vučedolske kulture gotovo sigurna. Ranoklasičnoj fazi ili B-1 stupnju kao "sinonimu vučedolskog pojma" (DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 288) zacijelo pripadaju i komadi br. 12 i br. 13. Fragmenti terine (sl. 12, T.2,2) s ukrasom dubokih uboda uz rub i po sredini ručke te kasetasto izvedenim bordurama u tehnici duboreza i rovašenja na ručki tipični su predstavnici ranoklasične faze (SCHMIDT 1945.: Taf. 37,2). Slično se može primijetiti i za fragment amfore ili zdjele (sl. 13, T.2,3) s klasičnim ukrasom organiziranim u metope te s najtipičnijim motivima vučedolske kulture (SCHMIDT 1945.: 92, Textbild 56,5,16; Textbild 58,1-3; Taf. 51,3-5,6-7; DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 291)¹⁰.

Slijedeći dalje samo tipološka svojstva keramičkoga materijala s lokaliteta "Lovačka kuća", vjerojatno upravo kasnoklasičnoj fazi ili stupnju B-2 vučedolske kulture možemo pripisati fragmente br. 14, br. 15 i br. 16 (sl. 14, sl. 15, sl. 16, T.2,4-6). Na sva tri navedena fragmenta nalazimo, naime, duborezno izveden motiv derivirane negativne cik-cak linije izvedne rovašenjem i dubokim urezom kakvu poznajemo u mnogobrojnim primjerima iz pretklasične i ranoklasične faze vučedolske kulture. Naravno, teško je biti siguran da je doista tako, spomenuti su nalazi mogli pripadati i stupnju B-1 s obzirom da S. Dimitrijević nalaze sa sličnim ukrasnim motivima kao na našem primjerku br.15 (sl.15, T.2,5) pripisuje toj prethodnoj fazi (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 290-291, 295, T.29,5,8). Međutim, kako ćemo vidjeti, u kasnoj fazi ili C stupnju taj motiv još više derivira pa se gotovo i ne može prepoznati njegov izvornik. Dobre primjere u tom smislu upravo nalazimo na fragmentima br. 17 (sl. 17, T.2,7) i br. 18 (sl. 18, T.2,8), a kako su oni nedvojbeno

najmlađi nalazi s lokaliteta "Lovačka kuća", mislim da nastanak, razvoj pa i degeneraciju motiva negativne cik-cak linije u vučedolskoj kulturi možemo pratiti od njezina početka do njezina završetka na slavonsko-srijemskom prostoru. Zato mislim da je derivirani motiv negativne cik-cak linije ili međuprostora na fragmentima br. 14, 15 i 16 (T.2,4-6) prethodio takvom još jednostavnijem motivu na fragmentima br. 17 (T.2,7) i br. 18 (T.2,8). Ako je zaista tako, onda naši fragmenti br. 14, 15 i 16 mogu pripadati kasnoklasičnoj fazi ili B-2 stupnju vučedolske kulture.

Ukratko - još nekoliko riječi o fragmentima br. 14, br. 15 i br. 16. Fragment br. 14 (sl. 14, T.2,4) ima nešto širu vrpicu, također organiziranu u metope, a motivi su izvedeni tehnikama duboreza i rovašenja. Fragment br. 15 (sl. 15, T.2,5) je poseban. Njegov je ukras, primarno izveden tehnikom duboreza te dodatno nekim pomagalom kojim su načinjeni sitni polukrugovi u cik-cak ritmu i koji zapravo stvaraju negativni cik-cak međuprostor, najbliži onome na vučedolskoj golubici ili jednoj posudi iz Sarvaša (SCHMIDT 1945.: Taf.1a-b; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 295, T.29,8), ali i brojnim drugim nalazima u slavonsko-srijemskom prostoru (DIMITRIJEVIĆ 1956. a: 409, T.3,2; MARKOVIĆ 1994.: 107, T.34,7), zatim u Ljubljanskom Barju (SCHMIDT 1945.: 152, Textbild 85,1; KOROŠEC 1959.: Tab.3,7; Tab.4,7-8,12) ili Veloj špilji na Hvaru (ČEČUK-RADIĆ 2001.: 97, 100-101, T.8,1). Poseban je, međutim, svojim oblikom, vjerojatno i funkcijom. Najvjerojatnije se radi o poklopcu. U nedalekom Vučedolu pronađena je serija jednostavnih posuda pravokutna oblika te jedan čitavi poklopac gotovo identična ukrasa (zacijelo i oblika) kao na našem fragmentu br. 15 (SCHMIDT 1945.: 89, Taf.42,4-8). Fragment br.16 (sl.16, T.2,6) nosi ukras uske metopasto organizirane vrpce u tehnici duboreza, a segment ili metopa s motivom derivirane cik-cak linije izveden je kombinacijom duboreza i žigosanja nekom vrstom pomagala, kotačića, alatke ili predmeta trokutasta otiska (KOROŠEC 1959.: 7). Upotrebu kotačića S. Dimitrijević neizravno povezuje s utjecajem kulture zvonastih pehara, u svakom slučaju, riječ je o tehnici koja se u vučedolskoj kulturi može vezati uz mlađe razvojne stupnjeve (DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 320, 324, 326).

Najmlađi su komadi pod br. 17 (sl. 17, T.2,7) i br. 18 (sl. 18, T.2,8) na kojima vidimo jedan posve zakašnjeli način izvedbe ukrasnih motiva, zapravo jednu vrstu "dekorativne degeneracije" (DIMITRIJEVIĆ 1979.b: 316). Zacijelo se može reći da je riječ o proizvodima vučedolske keramografije s konca njezina razvojnog puta. I dok se u kompoziciji ukrasa na fragmentu br. 18 (sl. 18, T.2,8) još mogu prepoznati klasični vučedolski motivi krugova u metopama (SCHMIDT 1945.: 97, Taf. 45,8), način njihove izvedbe sasvim je nov. Naime, uz duboke ureze kao temeljnu tehniku (istina, sada u znatno užim potezima) za stilizaciju ukrasnih motiva

¹⁰ O najnovijoj interpretaciji simbolike vučedolskoga koncepta ukrašavanja keramičkoga posuda usp.: DURMAN 2000.: 1-9; DURMAN 2000.a.: 22 i d.

upotrijebljeno je pomagalo oštrog vrha, gotovo poput igle. Potezi tom alatkom s nevelikom pažnjom izvedeni su ukoso tako da se i na taj način pojačavao dojam motiva bodljikave žice. A tom alatkom bili su dovršeni motivi krugova te okvir ukrasa na ručki. Dosta dobar primjer slična ukrašavanja vidimo na jednome vrču iz Draganluka kod Ciglenika koji pripada "zadnjoj fazi" vučedolske kulture (DIMITRIJEVIĆ 1956.: 15, 25, T.12,74; MARKOVIĆ 1994.: 108). Na fragmentu br. 17 (sl. 17, T.2,7) javlja se jedan "arhitektonski" ukras dviju vodoravnih gotovo neprepoznatljivih cik-cak linija o koje su ovješena tri takova kraća okomita uzorka (SCHMIDT 1945.: 84, 97, Taf. 39,1, Taf. 45,3) spuštena do višestruko sedlasto profilirane ručke. Tehnike izvedbe motiva su identične onima na fragmentu br. 18 pa je vjerojatno da se radi o dva komada jedne posude. Tomu u prilog, osim tehnika izvedbe ukrasa, idu boja i faktura. Tehnika izvedbe ukrasa na komadima br. 17 i 18 u svakom je slučaju nova, a mislim da je u tim primjerima zapravo riječ o imitaciji tehnike žigosanja kotačićem, zastupljene u kasnovučedolskim manifestacijama "alpskoga" i "jadranskoga tipa ljubljanske kulture" (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 320, 324, 326; ČEČUK-RADIĆ 2001.: 100-101, sl. 24,2-4, sl. 25,1-2,4). U primjerima iz našega nalaza, umjesto mehaničkoga otiska kotačića, upotrijebljen je predmet koji ostavlja otisak poput deblje igle.

Široka trakasta ručka derivat je tunelastoga tipa, dobro poznata eneolitičkim kulturama (SCHMIDT 1945.: 62, 73, Taf. 24,3,8, Taf. 30,2-4; GIRIĆ 1960.: 137, T.4,4), a fragment br. 17 svakako je vrlo sličan skupini nalaza iz Ljubljanskoga barja (SCHMIDT 1945.: 154-155, Textbild 87,2; KOROŠEC 1959.: Tab. 3,7,11; Tab. 4,8,12; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 320, T.39,6-7; T.40,8-9) te Grapčeve i Vele špilje na otoku Hvaru, uglavnom datirane u rano brončano doba (NOVAK 1955.: 44-47 T.231,1; T.232,1-2; T.233,1-3; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 324, T.41,4-5; ČEČUK-RADIĆ 2001.: 97,100-101, sl. 24,2,5,7, sl. 25,1-2,4, T.8,6).

Naposljedku treba spomenuti da nalazu s lokaliteta "Lovačka kuća" pripada i kugla od pečene zemlje (sl. 19, T.2,9) koju treba označiti kao predmet svakodnevne upotrebe u općenito poznatim odrednicama, često zastupljen u inventaru vučedolske i drugih eneolitičkih kultura (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 295). Njezin kuglasti oblik dijelom je narušen izvorno zaravnjenom površinom na jednoj (donjoj) strani koja je zasigurno poslužila za postavljanje na ravnu plohu.

ZAKLJUČAK

Keramički nalaz s lokaliteta "Lovačka kuća" u blizini Zvizdana u županjskoj Posavini (sl. 1-sl. 19, T.1, T.2) tipološkim svojstvima nedvojbeno pripada uglavnom eneolitičkom dobu, kako smo vidjeli, ponajprije vučedolskoj kulturi. Treba, međutim, istaknuti, da u

tom nalazu imamo i fragmente keramičkog posuđa starijih razdoblja ili supstrata, odnosno predmete koji u kronološkom smislu prethode kostolačkoj ili vučedolskoj keramici kao i fragmente koji nisu tipološki osjetljivi pa mogu pripadati kako starijoj supstratnoj osnovi tako jednako (ili više) kostolačkoj ili vučedolskoj kulturi.

S obzirom da u nalazu nema predmeta koji bi isključivo pripadali nekima starijim ili mlađim prapovijesnim razdobljima, mislim da je, zaista, riječ o jednom vremenski pa i kulturno kompaktnom materijalu. U tom smislu bi i fragmenti koji pokazuju starije kasnoneolitičke ili srednjoneolitičke elemente stvarno mogli biti samo posljedica uvjetovana nastankom kostolačke, odnosno vučedolske kulture na jednom prirodnom i autohtonom kulturnom supstratu (DIMITRIJEVIĆ 1956. a: 418-419). Naime, najstariji, neolitički sloj u nastanku vučedolske kulture, onaj sopotske provenijencije, koji je možda prisutan i u nalazu s lokaliteta "Lovačka kuća" kod Zvizdana, S. Dimitrijević promatra kao "populacijski relikv starijih kultura" (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 302). Ostatci starih populacija sa srodnicima iz lasinjske kulture mogli su stvoriti svoju kulturu u duhu novoga vremena pa bi, u skladu s tim, kostolačka kultura bila "rezultat transformacije badenske populacije", a vučedolska "rezultat na novi način uobličjenih (ili preoblikovanih) ostataka starijih kultura" (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 302). Na sličan način i N. Tasić dijelom objašnjava dinamiku razvitka kostolačke kulture na njezinu matičnom prostoru, samo su tamo ulogu najstarijega sloja imale kasnovinčanske populacije razbijene od strane nositelja badenske kulture (TASIĆ 1967.: 47; TASIĆ 1979.: 262). Drugi, nešto mlađi ili izvorno eneolitički sloj lasinjske, retzgajarske, badenske, možda i Bubanj-Salčuța-Krivodol provenijencije, također, elementarno zastupljen i u našem nalazu, ima sasvim uobičajeno mjesto, posebno s obzirom na činjenicu da je riječ o kulturama koje su neposredni prethodnici ili supstratni oslonac kostolačkoj, odnosno vučedolskoj kulturi na slavonsko-srijemskom području (TASIĆ 1969.: 111; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 300-301; MARKOVIĆ 1990.: 46; MARKOVIĆ 1994.: 110-111).

Možda, međutim, postoji djelomična dvojba oko atribucije starijih supstratnih elemenata. Naime, ako su fragmenti br. 1, 2 i 3 predstavnici tog kasnoneolitičko/srednjoneolitičkoga supstrata, postavlja se problem njihova pojedinačna odnosa prema kostolačkoj, odnosno vučedolskoj kulturi. U nekoj pretpostavljenoj stratigrafski jasnoj situaciji, te bi fragmente mogli protumačiti kao prethodnike ili supstrat kostolačkoj, a ne vučedolskoj kulturi, međutim, iako je riječ o malom broju nalaza, većina ipak pokazuje odlike kultura koje su bile supstrat vučedolskoj. Kako stratigrafija na drugim nalazištima pokazuje vremenski prioritet kostolačke nad vučedolskom kulturom (SCHMIDT

1945.: 7,9, 127,129, Textbild 3; RAŠAJSKI 1954.: 196; GIRIĆ 1960.: 137; TASIĆ 1965.: 24-26; TASIĆ 1967.: 67-68; TASIĆ 1984.: 32-34; BRUKNER 1979.: 13, Abb.4; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 276-277, 333-340; DURMAN 1987.: 24-25; POPOVIĆ 1996.: 213 i d.), naš problem ostaje otvoren. Ali, s druge strane, treba reći da pojava jednoga čistoga fragmenta kostolačke kulture među pretežito vučedolskim materijalom nije nimalo začuđujuća bez obzira na te dvojbe oko uloge predmeta koji imaju svojstva supstrata. Istina, i na nalazištu "Lovačka kuća" kod Zvizdana sasvim je moguć i uvjerljiv vremenski ili stratigrafski sloj i slijed kultura: kasnoneolitičko i srednjoneolitički supstrat/kostolačka kultura/vučedolska kultura, poput Vučedola, Sarvaša ili Gomolave. Pojava kostolačke keramike može se, također, protumačiti tek jednim kratkotrajnim prodorom ili, naprosto, utjecajem na područje vučedolske kulture bez bitnih implikacija na stratigrafsku situaciju.

Posebno mjesto imaju fragmenti br. 17 (sl. 17, T.2,7) i br. 18 (sl. 18, T.2,8), poglavito za razmatranje kasnovučedolskih manifestacija i odnosa matičnoga prostora prema područjima širenja vučedolske kulture. Oni se mogu najbolje usporediti s materijalom iz Ljubljanskoga barja te, posebice, s materijalom iz Grapčeve i Vele špilje na Hvaru. Usporedni materijal iz Ljubljanskoga barja zapravo pripada "grupi Ig II" P. Korošec (KOROŠEC 1959.: 8-9), a G. Novak kaže da je u Grapčevoj špilji riječ o importu na Hvar koji dovodi u vezu s utjecajem kulture zvonastih čaša, a ne vučedolske kulture (NOVAK 1955.: 44, 46). Slične nalaze iz Vele špilje B. Čečuk i D. Radić stratigrafski i kulturno smještaju u rano brončano doba (ČEČUK-RADIĆ 2001.: 97, 100-101). S druge strane, S. Dimitrijević nalaze iz Ljubljanskoga barja II promatra kao "alpski tip ljubljanske kulture", a nalaze s Hvara kao "jadranski tip ljubljanske kulture" (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 318, 336-337; DIMITRIJEVIĆ 1979. d: 378). Nadalje, N. Tasić smatra da su Ljubljansko barje i vučedolski ogranak u Slavoniji i Srijemu samo "dva genetska centra" (TASIĆ 1967.: 67-68; TASIĆ 1969.: 111-112) dok Z. Marković, prihvaćajući uglavnom periodizaciju S. Dimitrijevića, pretpostavlja i jednu završnu "fazu degeneracije" vučedolske kulture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u rano brončano doba, a ljubljansku kulturu uvršćuje u "vučedolski kulturni kompleks" (MARKOVIĆ 1994.: 106, 109-111, 116-118). Naposljetku, B. Marijanović tvrdi da u kasnom eneolitiku na istočnojadranskoj obali ni vučedolska ni ljubljanska kultura nisu u vertikalnoj stratigrafiji dokumentirane kao samostalne pojave i da je prodor vučedolske kulture prema jugu posljedica potrage za ležištima bakrene rude (MARIJANOVIĆ 1997.: 35, 39).

Uz toliki broj teorija o razvitku vučedolske kulture i kasnovučedolskih manifestacija, zaista je teško, a u nedostatku stratigrafskih podataka, utvrditi položaj fragmenata br. 17 i br. 8 s lokaliteta "Lovačka kuća".

Ipak, a s obzirom na značenje sve šire upotrebe metala u eneolitičko doba (TASIĆ 1969.: 111) moguće je utvrditi bar okvir kulturnih kretanja koncem eneolitika. Kako je vučedolska kultura matičnoga slavonsko-srijemskoga područja bila glavni nositelj metalurške djelatnosti i proizvodnje bakrenih predmeta u eneolitičko doba (SCHMIDT 1945.: 21-26; ČOVIĆ 1976.: 105 i d.; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 315; DURMAN 1983.: 9-12, 55-56; DURMAN 1984.: 49-50; MARKOVIĆ 1994.: 112-114), ona je doista mogla generirati pokrete prema Bosni i Jadranu, s jedne, te prema istočnim Alpama, s druge strane, ponajprije zbog potrage za ležištima bakrene rude. A do izvanredne ekspanzije vučedolske kulture u svim smjerovima došlo je u vrijeme njezinih zadnjih faza razvitka, u svakom slučaju tek nakon prijelaza B-2 u C stupanj (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 280, 304-305, 313, 316-317, 330, 332, 337).

S obzirom da stratigrafija većine nalazišta (SCHMIDT 1945.: 7,9, 127,129, Textbild 3; DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 274-280, 333-340; TASIĆ 1979.: 242-246; ČEČUK-RADIĆ 2001., 97, 100-101) pokazuje da nalazi poput naših komada br.17 i br.18 uglavnom pripadaju ranome brončanom dobu, moguće je postaviti nekoliko pitanja bitnih za shvaćanje periodizacije i kronologije vučedolske kulture na matičnom slavonsko-srijemskom području te regionalnih kasnovučedolskih manifestacija. Svjesno zanemarujući područja ekspanzije vučedolske kulture prema sjeveru i jugoistoku (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 304-305), fragmenti br. 17 i br. 18 iskazuju izraženu sličnost ponajprije s jadranskim i ljubljanskim nalazima, kako je gore rečeno. Ta nimalo slučajna sličnost ne može se ignorirati, pa iako je u našem primjeru riječ samo o dva keramička fragmenta bez stratigrafskih podataka, oni će imati stanovito značenje u razmatranju odnosa između kasne vučedolske kulture matičnoga područja i regionalnih kasnovučedolskih manifestacija u okviru "ljublanske kulture". Ako je, dakle, uzajamna veza među tim nalazima nedvojbeno, kako onda protumačiti te izražene sličnosti, kao nastavak utjecaja matičnoga područja prema udaljenim istočnoalpskim i jadranskim krajevima, kao povratni utjecaj s juga ili na neki treći nepoznat način? I u koje vrijeme odrediti nalaze br. 17 i br. 18? S obzirom na gore navedene analogije, oni se najranije mogu datirati u kasnu fazu vučedolske kulture ili stupanj C ako prihvatimo mišljenje o vremenskom prioritetu tih nalaza u odnosu na komparativne nalaze iz Ljubljanskog barja te Grapčeve i Vele špilje na Hvaru. S druge strane, ako prihvatimo istovremenost nalaza br. 17 i br.18 s jadranskim i ljubljanskim nalazima, a ne spomenuti povratni utjecaj s juga¹¹, onda se problem navedenih

¹¹ Tezu P. Korošec da vučedolska kultura "pred kraj svoga života prebacuje...težište rasprostranjenosti sasvim ka jugu" (KOROŠEC 1959.: 16) demantira stratigrafska slika jadranskih nalazišta (MARIJANOVIĆ 1997.: 34-35).

odnosa još više produbljuje. U tom slučaju, a s obzirom da su i "alpski" i "jadranski tip ljubljanske kulture" datirani u rano brončano doba (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 318, 340), treba i naše nalaze br. 17 i br. 18 datirati također u rano brončano doba. Međutim, kako S. Dimitrijević u vinkovačkoj vidi nasljednika vučedolske kulture i suvremenika regionalnim tipovima "ljublanske kulture", dakle, ne pretpostavlja jedan kasni facies vučedolske kulture na matičnom području koji bi odgovarao početku brončanoga doba (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 337-339), problem atribucije najmladih nalaza s lokaliteta "Lovačka kuća" ostaje dijelom otvoren u gore navedenom smislu, iako je gotovo sigurno da oni pripadaju samom koncu razvitka vučedolske kulture. Istina, Z. Marković je na području sjeverozapadne Hrvatske izdvojio najkasniju "fazu degeneracije" vučedolske kulture koja je suvremena vinkovačkoj kulturi na negdašnjem matičnom području vučedolske kulture, međutim, u objelodanjenom materijalu nema bližih analogija našim fragmentima br. 17 i 18 (MARKOVIĆ 1994.: 116-118, T.35; T.36). Znači li to, konačno, da i u slavonsko-srijemskom području možda treba očekivati jedan najkasniji, kratkotrajni stadij vučedolske kulture koji bi prethodio vinkovačkoj kulturi, a bio bar dijelom suvremen kasnovučedolskim ili postvučedolskim manifestacijama od sjeverozapadne Hrvatske do Slovenije i Dalmacije? Rezultati dosadašnjih istraživanja ne daju nade u tom smislu. Tako je na lokalitetu Vinkovci-Tržnica vučedolski sloj B-2, uz kratki hiatus, bio preslojen slojem Vinkovci A pa S. Dimitrijević čak pretpostavlja da "Vinkovci A i Vučedol C jednim dijelom žive istovremeno" (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 306-307, 337-338).

Ne upuštajući se dalje u raspravu, zaključujem samo da su veze slavonsko-srijemskoga područja s jadranskom obalom te istočnoalpskim prostorom tijekom kasnoga eneolitika i na početku brončanoga doba sigurno zajamčene bez obzira na povode, uzroke ili bit tih odnosa. Želim tek, na ovom mjestu, spomenuti jednu gotovo istovjetnu situaciju koja se, na istome prostoru i sličnim mehanizmima, odigrala koncem brončanoga i početkom željeznoga doba kada je kultura žarnih polja, šireći se na sve strane iz slavonsko-srijemskoga prostora u potrazi za ležištima željezne rude dosegla i obale istočnoga Jadrana te područje istočnih Alpa. I kultura žarnih polja, kao svojevremeno vučedolska, krenula je, dakle, put zapada, jugozapada i juga do istih odredišta i rudonosnih istočnoalpskih, zapadnobosanskih i srednjobosanskih područja sve do Jadranskoga mora (BENAC 1967., 319 i d.; KIMMIG 1964., 220 i d.; VINSKI-GASPARINI 1973., 171 i d.). Čini se - s približno istim rezultatima.

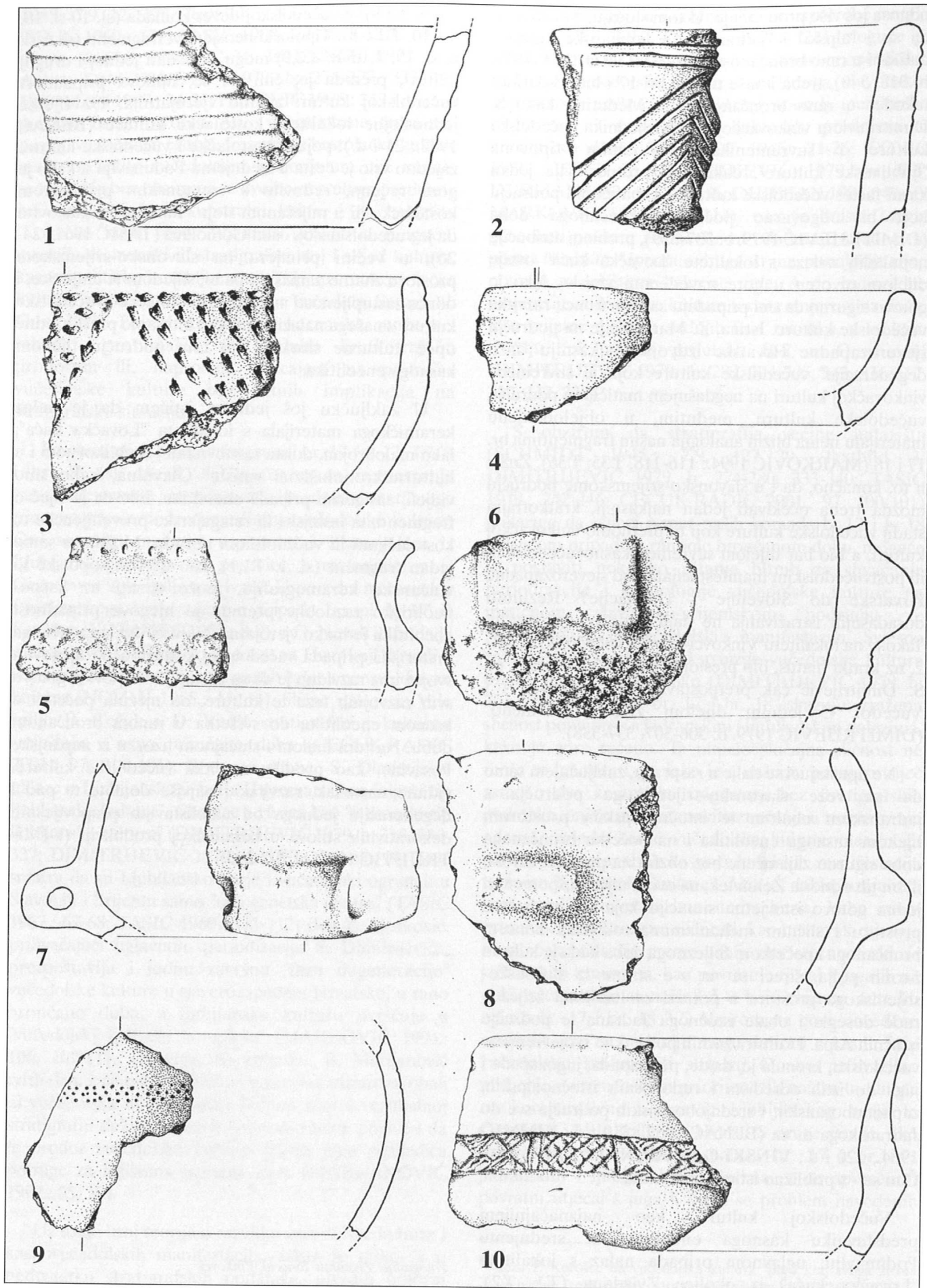
Vučedolskoj kulturi, kao najznačajnijem predstavniku kasnoga eneolitika u srednjemu Podunavlju, uglavnom pripada nalaz s lokaliteta "Lovačka kuća" iz okolice Zvizdana (T.1, T.2). Kostolačkoj kulturi sasvim sigurno pripada samo jedan

(sl. 9, T.1,9), a vučedolskoj devet komada (sl. 10-sl. 18, T.1,10, T.2,1-8). Tipološki neosjetljivi fragmenti (sl. 5-sl. 8, sl. 19, T.1,5-8, T.2,9) mogu pripadati jednoj i drugoj kulturi, premda je, čini mi se, njihova pripadnost vučedolskoj kulturi znatno vjerojatnija. Uz rijetke jednoslojne lokalitete kostolačke kulture (BENAC 1962.: 21 i d.), pojava kostolačke i vučedolske kulture zajedno vrlo je česta u srednjemu Podunavlju i, kako je gore rečeno, redovito s vremenskim prioritetom kostolačke ili u miješanom sloju. Također je znakovito da je vučedolski sloj, osim Gomolave (TASIĆ 1965.: 24-26), u većini primjera na slavonsko-srijemskom prostoru znatno zamašniji pa bi, slijedom te činjenice, i odnos zastupljenosti materijala kostolačke i vučedolske kulture s našega nalazišta mogao biti samo preslik jedne opće kulturne situacije na tom području tijekom kasnoga eneolitika.

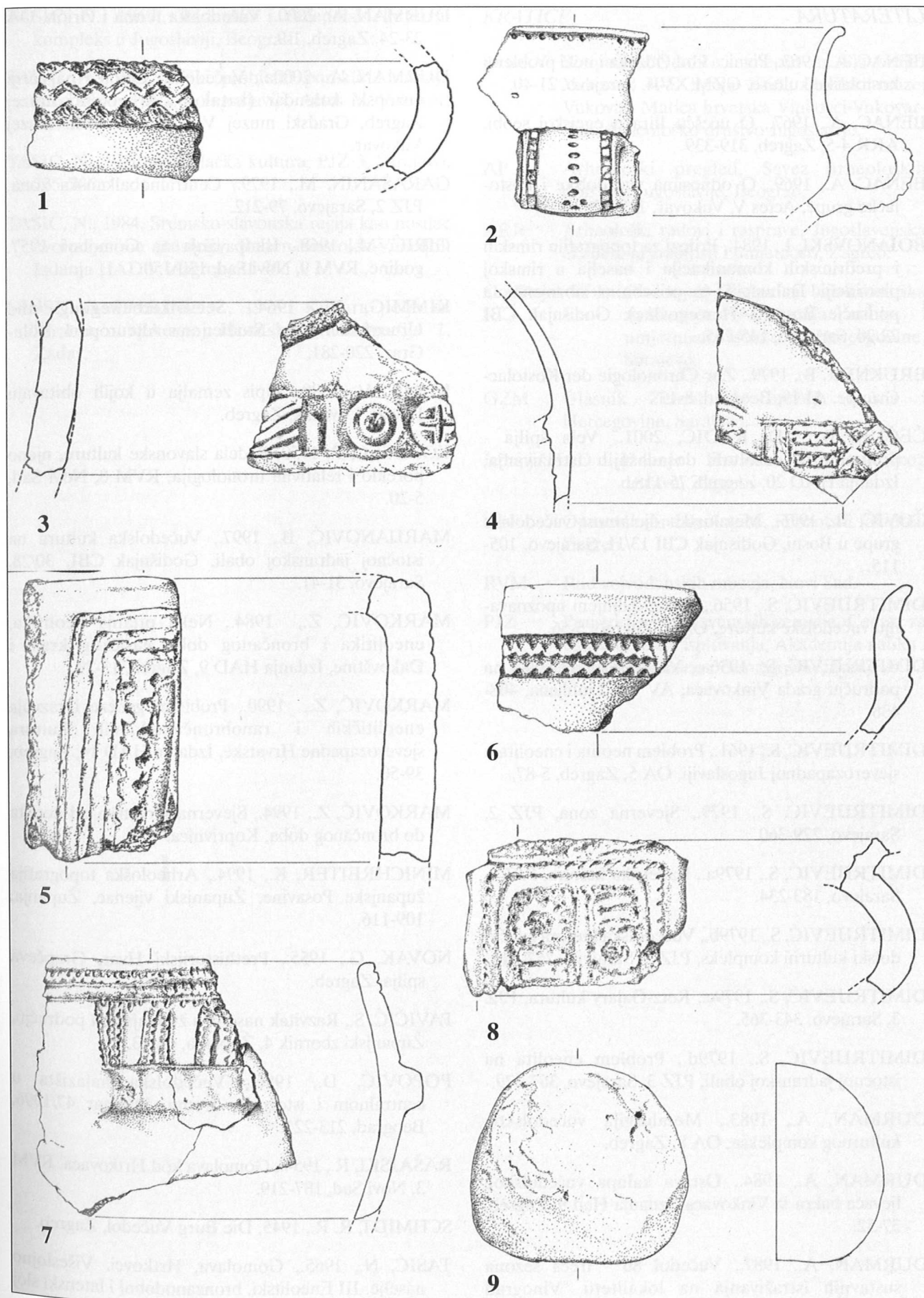
U zaključku još jednom ističem da je nalaz keramičkoga materijala s lokaliteta "Lovačka kuća", iako malobrojan, doista raznovrstan i u oblikovnom i u kulturnokronološkom smislu. Glavnina, kako smo vidjeli, zasigurno pripada eneolitiku, bilo da je riječ o fragmentima lasinjske ili retzgajarske provenijencije te kostolačkom ili vučedolskom posudu. Možda se samo jedan fragment (sl. 1, T.1,1), kao derivat sopotske ili vinčanske keramografije, može vezati uz kasno-eneolitičko razdoblje premda je njegova pripadnost eneolitiku jednako vjerojatna. Najveći dio keramičkoga materijala pripada vučedolskoj kulturi, a po njegovim svojstvima razvidno je da su zastupljeni tipovi iz gotovo svih razvojnih faza te kulture, od njezina početka u kasnom eneolitiku do svršetka u ranom brončanom dobu. Na tom malom i slučajnom uzorku iz županjske Posavine, kao presliku razvitka vučedolske kulture, vidimo nastanak, razvitak i najviše domete te pad i degeneraciju jednoga od najblistavijih prapovijesnih dekorativnih stilova u keramičkoj produkciji (DIMITRIJEVIĆ 1979. b: 297-299).

Fotografije: Zvonimir Tanocki, Vinkovci.

Crteži: Matilda Marijanović, Županja.

T.1

LITERATURA

- BENAC, A., 1962., Pivnica kod Odžaka i neki problemi kostolačke kulture, GZM XVII, Sarajevo, 21-40.
- BENAC, A., 1967., O učešću Ilira u egejskoj seobi, ARR 4-5, Zagreb, 319-339.
- BENAC, A., 1969., O odnosima vučedolske i kostolačke grupe, Actes V, Vukovar, 119-128.
- BOJANOVSKI, I., 1984., Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji (s posebnim obzirom na područje Bosne i Hercegovine), Godišnjak CBI 22/20, Sarajevo, 145-265.
- BRUKNER, B., 1979., Zur Chronologie der Kostolac-Gruppe, AI 19, Beograd, 8-13.
- ČEČUK, B. - D. RADIĆ, 2001., Vela špilja - preliminarni rezultati dosadašnjih istraživanja, Izdanja HAD 20, Zagreb, 75-118.
- ČOVIĆ, B., 1976., Metalurška djelatnost vučedolske grupe u Bosni, Godišnjak CBI 13/11, Sarajevo, 105-115.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1956., Prilog daljnjem upoznavanju vučedolske kulture, OA 1, Zagreb, 5-56.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1956a., Vučedolska nalazišta na području grada Vinkovaca, AV 7/4, Ljubljana, 408-438.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1961., Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, OA 5, Zagreb, 5-87.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1979., Sjeverna zona, PJZ 2, Sarajevo, 229-360.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1979a., Badenska kultura, PJZ 3, Sarajevo, 183-234.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1979b., Vučedolska kultura i vučedolski kulturni kompleks, PJZ 3, Sarajevo, 267-341.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1979c., Retz-Gajary kultura, PJZ 3, Sarajevo, 343-365.
- DIMITRIJEVIĆ, S., 1979d., Problem eneolita na istočnoj jadranskoj obali, PJZ 3, Sarajevo, 367-379.
- DURMAN, A., 1983., Metalurgija vučedolskog kulturnog kompleksa, OA 8, Zagreb.
- DURMAN, A., 1984., Ostava kalupa vučedolskog lijevača bakra iz Vinkovaca, Izdanja Had 9, Zagreb, 37-52.
- DURMAN, A., 1987., Vučedol 86 - treća sezona sustavnih istraživanja na lokalitetu "Vinograd Streim", Obavijesti HAD 2, Zagreb, 24-25.
- DURMAN, A., 2000., Vučedolska terina i Orion, OA 23-24, Zagreb, 1-9.
- DURMAN, A., 2000a., Vučedolski Orion i najstariji europski kalendar (katalog), Arheološki muzej Zagreb, Gradski muzej Vinkovci, Gradski muzej Vukovar.
- GARAŠANIN, M., 1979., Centralnobalkanska zona, PJZ 2, Sarajevo, 79-212.
- GIRIĆ, M., 1960., Iskopavanja na Gomolavi 1957. godine, RVM 9, Novi Sad, 130-150.
- KIMMIG, W., 1964., Seevölkerbewegung und Urnenfelderkultur, Studien aus Alteuropa 1, Köln-Graz, 220-281.
- KLAIĆ, V., 1880., Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, I. svezak, Zagreb.
- KOROŠEC, P., 1959, Podela slavonske kulture, njeno poreklo i relativna hronologija, RVM 8, Novi Sad, 5-20.
- MARIJANOVIĆ, B., 1997., Vučedolska kultura na istočnoj jadranskoj obali, Godišnjak CBI, 30/28, Sarajevo, 31-41.
- MARKOVIĆ, Z., 1984., Neka pitanja neolitika, eneolitika i brončanog doba našičkog kraja i Đakovštine, Izdanja HAD 9, Zagreb, 13-29.
- MARKOVIĆ, Z., 1990., Problemi geneze i razvoja eneolitičkih i ranobrončanodobnih kultura sjeverozapadne Hrvatske, Izdanja HAD 14, Zagreb, 39-50.
- MARKOVIĆ, Z., 1994., Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, Koprivnica.
- MINICHREITER, K., 1994., Arheološka topografija županjske Posavine, Županjski vijenac, Županja, 109-116.
- NOVAK, G., 1955., Prehistorijski Hvar, Grapčeva spilja, Zagreb.
- PAVIČIĆ, S., Razvitak naselja u županjskom području, Županjski zbornik 4, Županja, 62-73.
- POPOVIĆ, D., 1996., Vučedolska nalazišta u centralnom i istočnom Sremu, Starinar 47/1996, Beograd, 213-221.
- RAŠAJSKI, R., 1954., Gomolava kod Hrtkovaca, RVM 3, Novi Sad, 187-219.
- SCHMIDT, R. R., 1945, Die Burg Vučedol, Zagreb.
- TASIĆ, N., 1965., Gomolava, Hrtkovci. Višeslojno naselje. III Eneolitski, bronzanodobni i latenski sloj na Gomolavi, AP 7, Beograd, 24-29.

TASIĆ, N., 1967., Badenski i vučedolski kulturni kompleks u Jugoslaviji, Beograd.

TASIĆ, N., 1969., Neki problemi porekla i razvoja vučedolskog stila u Jugoslaviji, Actes V, Vukovar, 108-116.

TASIĆ, N., 1979, Kostolačka kultura, PJZ 3, Sarajevo, 235-266.

TASIĆ, N., 1984, Sremsko-slavonska regija kao nosilac evolucije na realciji Baden-Kostolac-Vučedol, Izdanja HAD 9, Zagreb, 31-36.

VINSKI-GASPARINI, K., 1973., Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj, Monografije 1, Zadar.

KRATICE

Actes V Simpozij "Neolit i eneolit u Slavoniji", Vukovar, 4.-5. lipnja 1966., Gradski muzej Vukovar, Matica hrvatska Vinkovci-Vukovar-Ilok, Arheološko društvo Jugoslavije.

AP Arheološki pregled, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Beograd.

ARR Arheološki radovi i rasprave, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

Godišnjak CBI Godišnjak Centra za balakanološka ispitivanja, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

GZM Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Izdanja HAD Izdanja Hrvatskoga arheološkog društva, Zagreb.

OA Opuscula Archaeologica, Filozofski fakultet, Zagreb.

RVM Rad vojvodanskih muzeja, Novi Sad.

PJZ Praistorija jugoslavenskih zemalja, Centar za balakanološka ispitivanja, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

ONE FIND OF VUČEDOL CULTURE FROM ŽUPANJA SAVA REGION

SUMMARY

One find of ceramic work from the holdings of the Homeland Museum "Stjepan Gruber" in Županja (fig. 1-19, T.1, T.2) probably originates from the finding place Lovačka kuća from the area of the medieval fortress Zvizdan (Zvizdangrad) in the east of Županja Sava region near Soljani. (map 1, map 2). Properties of the ceramic articles show a rather compact find in relation to time and culture.

The find contains 17 fragments of ceramic vessels, a sphere made of baked clay and a fragment of the lid of special parallelogram profilation. (T.1, T.2). Ceramic finds, without doubt, belong to Aeneolithic; to Vučedol culture before all. However, it is important to point out that the find also includes fragments of ceramic articles from the earlier periods (fig.1-4, T.1-4) i.e. some articles that precede chronologically Kostolac or Vučedol ceramic articles as well as fragments that are not typologically sensible and thus belong neither to the earlier substrate base nor to Kostolac or Vučedol.

There is only one find that without doubt belongs to Kostolac culture (fig. 9, T.1,9) whereas 9 finds belong to Vučedol culture (fig. 10.18, T.1,10, T.2,11-18). Typologically insensible fragments (fig.5-8, fig.19, T.1,5-8) can belong to both cultures although, in my opinion, it's more likely that they belong to Vučedol culture. Apart from a few one-layered localities of Kostolac

culture, in the Danube region it's very common to find Kostolac and Vučedol culture at the same localities. It is also significant that Vučedol layer in Slavonia-Syrmia region is more momentous. Thus, taking that into account, proportion of Kostolac and Vučedol culture from our locality could only be a review of general cultural situation in that area in the period of the late Aeneolithic.

The find of ceramic articles from the locality Lovačka kuća is very divers in relation to the shape and culture.

The main part belongs to Aeneolithic, no matter whether we think of fragments of Lasinje or Retzgaray or Kostolac and Vučedol vessels. There is perhaps only one fragment (fig. 1, T.1,1) that, as a derivative of Sopot or Vinča ceramography can have some connections with the late Eolith in spite of the fact that it is very likely that it belongs to Aeneolithic. Most of the ceramic articles belong to Vučedol culture and, judging by their properties, there are all types from almost every developmental phase of that culture. That small and random sample from Županja Sava region shows beginnings, development and the highest achievements, but also degeneration of one of the most glorious pre-historical decoration styles in ceramic production.